

مولانا، سفیر صلحی از شرق به غرب

نگاهی به آموزه های مولانا در غرب

رایزنی فرهنگی سفارت جمهوری اسلامی ایران - اتاوا

تیرماه ۱۳۸۴

www.farhangeiran.com

فهرست مطالب

- مقدمه ۳
- نگاه غربیان به مولانا: عمیق و عرفانی یا سطحی و گزینشی..... ۹
- مولانا و آثار او در غرب..... ۱۴
 - کتب و مقالات..... ۱۵
 - ترجمه های مثنوی..... ۲۱
 - ترجمه دیوان کبیر..... ۲۶
 - شرح حالها..... ۲۸
 - فعالیت های آکادمیک..... ۳۰
 - گردهمایی ها..... ۳۳
 - برگزاری مراسم سماع..... ۳۷
 - موسیقی..... ۳۹
 - موسیقی صوفیان..... ۴۰
 - موسیقی غربی..... ۴۴
- موج نو..... ۴۸

مقدمه

رومی نامی است که امروزه در غرب مولانا جلال الدین محمد مولوی

بلخی رومی* را بیشتر بدان می شناسند. رومی در غرب شناخته شده است و از

* مولانا جلال الدین محمد مولوی بلخی رومی (رومی نامی است که امروزه در غرب مولانا را بیشتر بدان می شناسند) در ششم ربیع الاول سال ۶۰۴ هجری قمری در بلخ زاده شد. پدر وی خطیبی بلخی معروف به بهاء ولد بود که وی را سلطان العلماء می خواندند. این مرد بزرگ را در تاریخ بیشتر به عنوان واعظ و فقیه می شناسیم اما با مطالعه آثار و نوشته های او خصوصاً کتاب معارف وی با تصویری بارز از یک صوفی کامل مواجه می شویم و تعبیر زیبای او از ذکرالله و استغراق در آن و نیز عشق الهی، به حق او را در زمره عارفان این سرزمین درمی آورد. او که سری پرشور در مبارزه با عوامل ناصالح داشت در سال ۶۱۱ یعنی زمانی که مولانای کوچک هفت ساله بود به سبب سعایت و عاظ و فقهای دیگر وقت از وی در نزد پادشاه، سلطان محمد خوارزمشاه، و نیز احساس خطر به سبب حمله قریب الوقوع مغولان، با خاندان خود راه هجرت در پیش گرفت و به سوی غرب و به مقصد بغداد راهی شد. روایت شده که آنان در سر راه سفر خود، در نیشابور با شیخ عطار ملاقات کردند و شیخ که از دیدن مولانای کوچک بسیار خرسند شده بود نسخه ای از کتاب *اسرارنامه* خود را به او هدیه کرد. پس از رسیدن به بغداد، سلطان العلماء به گرمی از سوی شهاب الدین سهروردی مورد استقبال قرار گرفت اما دعوت او را برای اقامت در خانقاهش نپذیرفت و نیز با مناعت طبع هرچه تمام هدایای خلیفه وقت را نیز رد کرد. از آنجا بود که به دعوت علما و حکام قونیه به سمت آن دیار، که در آن زمان به ملک روم شهرت داشت، راهی شد. پس از استقرار در قونیه بود که مولانا با جد و جهد فراوان به تلمذ در محضر پدر و یکی دیگر از مریدان سرسخت وی به نام شیخ ترمذ مشغول شد و در سال ۶۲۸ هجری قمری که سلطان العلماء دار فانی را وداع گفت همگان او را به عنوان تنها فردی که شایستگی جانشینی پدر را دارد برگزیدند و بدین ترتیب مولانا به خلافت پدر منسوب شد. در سال ۶۴۲ هجری قمری، یعنی هنگامی که مولانا ۳۸ سال داشت، نخستین دیدار میان او و شمس تبریزی اتفاق افتاد. در کیفیت و چگونگی این ملاقات سخنان گونه گون و بسیار گفته اند اما گذشته از همه آنها باید این دیدار را آغاز تغییر حال مولانا و سرفصل زندگی تازه او در مسیر عروج روحانیش به سوی حق دانست. پس از آن مولانا از دایره علم و بحث بیرون آمد و حتی به درخواست شمس خواندن سخنان پدر و دیوان متنبی را به کناری نهاد. دیدارها و خلوت طولانی آنان، که اغیار را راهی در آن نبود، مخالفت و حسادت مریدان و مردم را به دنبال داشت. آنان با مخالفتهای پی در پی و آشکار و پنهان خود زمینه را برای غیبت شمس فراهم آوردند. شمس نخستین بار در سال ۶۴۲ هجری قمری از قونیه غایب شد و مولانا را به تب و تابی سخت دچار ساخت. مدتی بعد به خواهش مولانا و سفیری سلطان ولد، پسر مولانا، به قونیه بازگشت اما هنگامی که برای دومین بار در سال ۶۴۴ هجری قمری قونیه را ترک کرد دیگر هرگز کسی او را ندید. از این پس دوران شوریدگی و ناآرامی مولانا آغاز شد. او در مدت هفت سال دوبار در جستجوی شمس از قونیه به شام سفر کرد تا اینکه عاقبت در سال ۶۵۲ هجری، دوره مصاحبت او با صلاح الدین زرکوب که به ظاهر مردی عامی و بی

جایگاه ویژه ای در میان اهل نظر برخوردار است. از حدود نیم قرن گذشته موج اعتقادی جدیدی در آمریکا ایجاد شده که به *New Age* یا موج نو معروف شد. این موج نوعی گرایش به عرفان، قطع نظر از باورهای دینی است و به عنوان جریانی برای رشد و ارتقاء باطنی تلقی می شود. در این بین مولانا و آثارش سهم بسیار بالایی را به خود اختصاص داده اند. البته حضور مولانا تنها به آمریکا محدود نمی شود و در دیگر کشورها نیز بارقه هایی از این توجه را می توان دید اما این جریان در آمریکا شدیدتر از نقاط دیگر است. امروز بسیاری مولانا را می شناسند و گستره حضور او شرق تا غرب عالم را فرا گرفته است. او از ذخایر فرهنگ بشری در جهان معاصر است و سفیر صلحی است میان شرق و غرب.

شاید بتوان دلایل این اقبال و رویکرد به مولانا و آثارش را تا حدی برشمرد اما شکی نیست که با همه دقتی که ممکن است در این راه به کار بندیم

بهره از علم و سواد بود و در بازار زرکوبان حجره داشت، فرا رسید. مولانا خلافت خویش را به او سپرد و از مصاحبت وی بسیار محظوظ بود تا اینکه در سال ۶۶۲ شیخ صلاح الدین نیز درگذشت و بار دیگر مولانا در غم از دست دادن جلوه یار دیرین خود، شمس، ملول شد. مدتی کوتاه پس از رحلت صلاح الدین، حسام الدین چلبی جانشین او شد. این مصاحبت ۱۰ سال (از سال ۶۶۲ تا سال ۶۷۲ هجری قمری) یعنی تا پایان حیات مولانا ادامه یافت. آثار مشهور منظوم و منظوم مولانا عبارتند از:

- ۱- فیه مافیه: که مجموعه تقریرات مولاناست که پسرش سلطان ولد و یا مرید دیگری در مجالس وی یادداشت کرده است.
- ۲- مجالس سبعه: که عبارتست از بیانات زیبای او در ۷ مجلس از مواعظ.
- ۳- مکاتیب: که مجموعه ای است از قریب به پانصد مکتوب از جانب او به معاصران و بزرگان.
- ۴- غزلیات یا دیوان شمس: که حدود ۵۰۰۰۰ بیت است و البته گاه به اشعار دیگران نیز آمیخته شده است. این اشعار در حال بیقراری برای شمس سروده شده و در آن ۱۰۰ غزل نیز به نام صلاح الدین و حسام الدین به چشم می خورد.
- ۵- رباعیات: که شامل ۱۶۹۵ رباعی است که البته بخشی از آن مشکوک است. و بالاخره:
- ۶- مثنوی معنوی: که نظم آن به خواهش حسام الدین از سال ۶۵۷ هجری قمری آغاز شد و تا سال ۶۶۰ دفتر اول آن به اتمام رسید. پس از فترتی دوساله نظم پنج دفتر دیگر ادامه یافت تا زمانیکه موعد رحلت مولانا یا آنگونه که خود می گوید: « رجعت به سوی حبیب» فرا رسید.

باز هم ناگفته‌هایی بسیار خواهد ماند. به هر روی معدودی از این علل را در ذیل با هم بررسی می‌کنیم:

- مولانا نسبت وجودی میان هستی و انسان را بازآفرینی می‌کند و مبنایی برای بازسازی وحدت وجود بشری در ورای تنوعات آن عرضه می‌دارد و نشان می‌دهد که آدمی به رغم تکثرو تنوع، به یک حقیقت یگانه تعلق دارد. از اینرو پربراه نیست اگر امروز حضور او و آثارش را در جهان غرب تا این اندازه پر رونق و پویا شاهدیم.

- در دنیایی که نیاز به دین یکی از نیازهای اصلی انسانهاست، آموزه‌های او که رنگ و بویی متفاوت دارد و سراسر مملو از مسائل عرفانی، اخلاقی و روحانی است، توجه بسیاری را به خود جلب نموده است.

- مولانا خدایی را برای مردم تصویر می‌کند که بسیار به بشر نزدیک است و از او دور نیست و همواره نیز او را با مهر به سوی خود می‌خواند.

- او در آثار خود به همه سطوح جامعه نظر دارد و بر این اعتقاد است که هر کسی در هر سطحی از اجتماع و با هر شغل و پیشه‌ای و هر فرهنگ و دانشی می‌تواند به خدا برسد.

- از نظر هنری نیز آثار مولانا به گونه‌ای است که سبب توجه به آن می‌شود. جنبه هنری به ویژه موسیقی آثار مولانا یکی دیگر از این جنبه‌هاست. او بیشترین توجه به موسیقی و کاربرد آن را در اشعار خود داشت. بیشترین محور عروضی را به کار برد و در کنار همه اینها خود او نیز در نواختن سازهایی تبحر داشت که نی یکی از معروفترین آنهاست.

- اشعار عرفانی حاوی فلسفه ذوقی و اشراقی است که با حقایق ازلی و جاودانه سر و کار دارد و در هیچ قالب زمانی و مکانی محدود نمی شود و شاعری که به این حقایق دست یابد و آن را با زبانی لطیف بیان کند پیامی جهانی داده است.

- عرفان در گذشته جایگاهی مشابه روان درمانی های امروزی داشته و عرفا، هرچند در جایگاهی بس والاتر، درمانگران مردم بوده اند. این نوع از تعلیمات به پرورش انسانهایی کمال یافته مدد می رسانند و بدین ترتیب منشاء اثرات چشمگیری در جامعه می شوند.

این گزارش، از مجموعه گزارشات مطالعات رایزنی فرهنگی سفارت جمهوری اسلامی ایران در اتاواست. این رایزنی سمینار یک روزه ای نیز زیر عنوان "پندار شاعرانه جلالالدین مولوی" در دانشگاه تورنتو در تاریخ پنجم فوریه ۲۰۰۵ به طور مشترک با دپارتمان Persian Studies آن دانشگاه برگزار نمود که در آن فرانک لویس، فاطمه کشاورز، احمد کارا مصطفی، نرگش ویرانی، غلامرضا اعوانی و ماریا سابتلی به ایراد سخن پرداختند. (گزارش شماره ۱۹)

گزارشات دیگر تهیه شده در این رایزنی عبارتند از:

1. معرفی کتاب **Restless Gods** از دکتر ریجنالد بایی
2. معرفی کتاب **از خشونت به مهر From Violence to Blessing** - نوشته Vern Neufeld
Redekop اندیشمند کانادایی
3. گزارش کانادا، اسلام و پلورالیزم

4. معرفی کتاب قلب اسلام " **Heart of Islam** "، جدیدترین کتاب دکتر حسین نصر به زبان انگلیسی
5. گزارشی حاوی گزیده عناوین پایان نامه ها در مورد اسلام و اندیشه اسلامی در دانشگاههای کانادا (1967-2002)
6. گزارش اسلام و جهان - مصاحبه دکتر حسین نصر با نشریه Boundaries Voice Across
7. گزارشی زیر عنوان پاسداشت هویت اسلامی در کانادا به قلم احمد یوسف از دانشگاه اتاوا
8. معرفی نشریه بین المللی مطالعات شیعی
9. گزارشی زیر عنوان جایگاه دین در کانادای امروز و یک قرن حضور اسلام در کانادا
10. گزارشی در خصوص تنوع فرهنگی در کانادا
11. گزارش کامل کنفرانس علم، تکنولوژی، مدرنیته و دین که توسط این رایزنی با حضور اندیشمندان در دانشگاه اتاوا در تاریخ 4 می 2003 برگزار شد
12. گزارش نشست گفتگوی ادیان "خدا از دیدگاه اسلام و مسیحیت" (The Nature of God) که با حضور حدود چهل نفر از صاحب نظران مسلمان و مسیحی در تاریخ 15 اکتبر 2003 برگزار شد
13. گزارش کنفرانس اسلام و گوناگونی - از بین بردن فاصله ها روز بیست و یکم جون 2003 در محل پارلمان کانادا برگزار شد
14. گزارش میزگرد اندیشمندان در دانشگاه مک گیل به مناسبت آغاز انتشار نشریه **Voices Across Boundaries** در تاریخ پنجم ماه می سال 2003 میلادی

15. گزارش نشست گفتگوی ادیان در محل دانشگاه سنت پل در اتاوا با حضور اساتید و اندیشمندان در تاریخ 31 اکتبر 2002
16. گزارش سمینار مدرنیسم از دیدگاه اسلام و مسیحیت در دانشگاه تورنتو که از تاریخ 24 تا 26 اکتبر سال 2002 برگزار گردید
17. گزارش فیلم مستند "زندگی جدید در سرزمین جدید" در مورد سرگذشت مهاجرین مسلمان در کانادا که توسط مایکل میلو ساخته شده است
18. گزارش معرفی کتاب کلیساهای پویا Restless Churches اثر دکتر ریجنالد بایبی
19. گزارش سمینار یکروزه مولوی در دانشگاه تورنتو شامل سخنرانیها و مقالات ارائه شده در این سمینار
- این گزارشات در سایت اینترنتی این رایزنی به نشانی www.farhangeiran.com نیز در دسترس است.

دکتر فاضل لاریجانی

رایزن فرهنگی سفارت جمهوری اسلامی ایران - اتاوا

● نگاه غربیان به مولانا: عمیق و عرفانی یا سطحی

و گزینشی

نوع تلقی اندیشمندان از این جریان متفاوت است: عده ای همین میزان مرادۀ فرهنگی میان شرق و غرب را غنیمت دانسته و آن را نشانه ای از قدرت و نفوذ عرفان شرقی برشمرده اند که از آنجمله می توان به پروفیسور رینولد آلن نیکلسون انگلیسی، فریتس مایر، مرحوم پروفیسور آنه ماری شیمل بانوی دانشمند آلمانی و نیز دکتر سیدحسین نصر که سالهای زیادی است به تدریس در دانشگاههای آمریکایی مشغول است، اشاره کرد. پروفیسور شیمل اندیشه های عرفانی مولانا را برای فهم و شناخت انسانها از یکدیگر و تفاهم و صلح و دوستی ضروری می دانست و معتقد بود در دورانی که سوء تفاهم میان شرق و غرب رو به فزونی است باید مولانا و آثار او را بیشتر مورد توجه قرار داد زیرا دراندیشه ای که در آن همه چیز و همه کس به پروردگار رحمان منسوب می شوند، دیگر جایی برای جنگ و دشمنی باقی نمی ماند.

عده ای دیگر نیز نوع رویکرد جدید و غیر آکادمیک غرب و بویژه آمریکا به آثار و اندیشه های مولانا را حاصل نگاهی غیر عمیق و شناختی سطحی و البته گزینشی از آثار و اندیشه های این عارف بزرگ دانسته اند. از این جمله می توان به کسانی چون پروفیسور ویلیام چیتیک، استاد، نویسنده و پژوهشگر آمریکایی و پروفیسور فرانکلین دین لوئیس، پژوهشگر برجسته ادبیات تطبیقی و زبان و ادبیات فارسی و استاد دانشگاه امری ایالت جورجیای آمریکا اشاره کرد. چیتیک که در سالهای اخیر تلاشهای زیادی در زمینه ترجمه و شرح آثار مولانا نموده است، در یکی از سخنرانی های خود می گوید: « مولانا را در غرب آنطور که باید و شاید نشناخته اند. هرچند افرادی مانند نیکلسون و شیمل زحمات زیادی کشیده اند اما به عنوان مثال دیوان شمس هنوز کامل ترجمه نشده و آنهایی هم که کارهایی در این زمینه کرده اند فارسی و مسائل عرفانی را به درستی نمی دانند تا ترجمه خوبی ارائه دهند. آثار مولانا که امروزه در دنیا به آن استناد می شود در واقع ترجمه آثارش از انگلیسی فخیم به انگلیسی امروزی است و توسط چند نفر که شاعران خوبی نیز هستند اما فارسی نمی دانند تدوین و تنظیم شده. اینان از کار نیکلسون استفاده می کنند و آن را به صورت انگلیسی روان و زیبا در می آورند و مردم هم استقبال می

کنند». او در ادامه سخنان خود دلیل پناه بردن غرب به اشعار مولانا را چنین شرح می

دهد:

« در آمریکا فکرمی کنند که پیام مولانا فقط و فقط
توجه به زیبایی و عشق و شادی است. اما به نظر من
پیغام مولانا این نیست. پیام او این است که انسان در
یک خطر بزرگ است که همان فراموشی خداوند است
و راه پیدا کردن خدا در زندگی روزمره نیز متابعت از
پیامبر و دوری از هوی و هوس است. ولی متأسفانه در
ترجمه ها به این نکته توجه نمی شود. به همین خاطر
موج علاقه ای که به مولانا ایجاد شده خیلی جدی
نیست زیرا اصل پیام به درستی درک نشده است.»

او به عنوان شاهدی بردرستی سخنان خود ابیات نغزی از مثنوی را نیز ذکر

می کند :

هر کسی از ظن خود شد یار من وز درون من نجست احوال من
سر من از ناله من دور نیست لیک چشم و گوش را آن نور نیست

پروفسور فرانکلین دین لوئیس نیز نظری مشابه چیتیک داشته و می گوید:

« ترجمه های قابل دسترس از آثار مولانا در آمریکا چندان قابل اطمینان نیستند چرا که اکثراً توسط افرادی که تسلط چندانی به زبان فارسی ندارند برگردانده شده اند. کار این عده این بوده که ترجمه های علمی و شرحهای مختلف ایران شناسان بویژه ایران شناسان انگلیسی را به شعر آزاد معاصر تبدیل کرده اند. به همین دلیل کارهایشان نیز مورد استقبال قرار گرفت. حتی گفته می شود که آثار مولانا پرفروشترین آثار در طول تاریخ آمریکا بوده که بعید می دانم این نظر صحت داشته باشد چرا که آثار شاعران و نویسندگان بزرگ آمریکایی در شمارگان بالا در مدارس و دانشگاهها تدریس می شود. ضمناً این را هم بعید می دانم که مردم آمریکا با عرفان مولانا آشنا باشند و به انگیزه دینی مولانا در تألیف مثنوی اشراف داشته باشند. البته با رواج تفکر *New Age* و رواج مسائل عرفانی در غرب آن عده که به معنای عام کلیسارو نیستند اما تمایل به زندگی روحی و روحانی دارند، تمایل دارند تا به منابع دیگری خارج از کلیسا مراجعه کنند. تنها با گذشت زمان خواهیم فهمید که این گرایشها مد است یا پدیده ای است ماندگار. به گمان من این پدیده تأثیر پایداری خواهد داشت اما به طور قطع در پنجاه سال آینده دیگر محبوبیت امروز را نخواهد داشت. درست مانند جریانی که در قرن گذشته درباره آثار عمر خیام اتفاق افتاد.»

گفتنی است اساتیدی مانند کلن بارکس، استاد بازنشسته رشته ادبیات انگلیسی دانشگاه جورجیا و دی پک چوپرا، پزشک هندی الاصل مقیم آمریکا، ترجمه هایی از آثار مولانا ارائه کرده اند که متأسفانه در آنها چهره ای آمریکایی از مولانای ایرانی نشان داده شده و با فرهنگ آمریکایی بیشتر سازگاری دارد تا با فرهنگ ایرانی؛ هرچند که انتشار این آثار موجب افزونی شهرت مولانا و نام ایران در غرب شده اما با کمال تأسف، رنگ و بوی عرفان ایرانی ندارد. و این تازه آغاز راهی پر نشیب است زیرا پس از این مرحله باید به انتظار ترجمه های این آثار انگلیسی به دیگر زبانهای اروپایی از جمله فرانسوی و آلمانی و سوئیسی و ... نیز باشیم.

چه سخنان گروه نخست را بپذیریم و چه به درستی سخنان دومین گروه اذعان کنیم، نباید و نمی توانیم عظمت و جهانشمول بودن آثار این عارف نامی و عالی مقام را انکار کنیم؛ آنجا که خود می گوید:

از هزارانش یکی خود صوفی اند ما بقی در دولت وی می زیند

و باید همواره این سخن او را به یاد داشته باشیم که:

استن این عالم ای جان غفلت است هوشیاری این جهان را آفت است

● مولانا و آثار او در غرب

چنانکه گفتیم مولانا سالهاست که در غرب شناخته شده و محققان، ایران-شناسان و علاقمندان به عرفان ایران و شرق به بررسی و تتبع بر روی آثار او پرداخته اند. اما در سالهای اخیر شاهد اوج گیری این رویکرد و بروز آن در قوالب مردم پسندتری از جمله کتب غیر تحقیقی، شعر، موسیقی و حتی عرضه المانهای مرتبط با موضوع بر روی لباس و وسایل مورد استفاده روزمره نیز بوده ایم.

بنابراین شاید بیراه نباشد اگر در نخستین گام، این فعالیتها را در دو سطح طبقه بندی کنیم: سطح خاص و سطح عام. هرچند هدف از این طبقه بندی به هیچ روی ارزشگذاری نیست بلکه این کار تا حدی تفکیک و تشریح این فعالیتها را تسهیل می کند.

در سطح نخست با محققان، ادبا و دانشمندان بنامی مواجه هستیم که غالب آثارشان به صورت کتاب و مقالات تحقیقی (ترجمه یا تألیف) ارائه شده است. نیز در همین سطح می توان به برگزاری سمینار، کنفرانس، همایش و یا بزرگداشتهایی اشاره کرد که به معرفی و بررسی آثار و احوال مولانا اختصاص داشته اند. این گونه فعالیتها را در ذیل سه عنوان کتب و مقالات؛ فعالیت های آکادمیک و گردهمایی

ها طبقه بندی کرده ایم. البته در میان کتب و آثار مکتوب منتشر شده گاه به آثار پرفروش با شمارگان بالا و نوبتهای متعدد چاپ برمی خوریم که شاید جنبه تحقیقی در آنها چندان قوی نباشد اما از نظر میزان جلب مخاطب رتبه بالایی را به خود اختصاص داده اند.

سطح دوم شامل آن دسته از فعالیت هایی است علاوه بر توجه سطحی به جاذبه های معرفی، بیشتر جنبه مردم پسندی و سرگرمی سازی را مد نظر داشته اند که می توان به فعالیت هایی که در سالهای اخیر در زمینه موسیقی انجام شده و یا برگزاری مراسم نمایشی سماع - که در گذشته یکی از لوازم اجرای آن خلوت و نبود اغیار بوده است - اشاره کرد. این موارد ذیل دو عنوان برگزاری مراسم سماع و موسیقی معرفی می شوند.

○ کتب و مقالات

ظهور این گروه از آثار در غرب از حدود بیش از یک قرن گذشته آغاز شده است. در این میان انگلیسی ها و آلمانها پیش از سایر ملل غربی به ترجمه و تحلیل آثار مولانا پرداختند. افرادی چون جیمز. و. ردهاوس، فریدریش روکرت (Ruckret) ،

هانس هاینریش شدر (H.H.Schaeder) محقق و مولانا شناس و گئورگ روزن آلمانی از قدیمی ترین کسانی هستند که بخشی از آثار مولانا را ترجمه و به غرب معرفی کرده اند. کتاب *مثنوی مولانا محمد جلال الدین رومی* شامل دفتر اول مثنوی و شرح حال وی اثر جیمز . و. ردهاوس در سال ۱۸۸۱ در لندن به چاپ رسید و از قدیمی ترین آثار در این زمینه است. روزن نیز در سال ۱۸۴۹ بخشی از مثنوی را به آلمانی ترجمه و منتشر کرد و کتاب دیگری از او با نام *مثنوی یا دوبیتی های شیخ مولانا جلال الدین رومی* نیز در سال ۱۹۱۳ در مونیخ به چاپ رسید.

از دیگر کسانی که در این راه تلاش بسیار نموده می توان از علامه فقید رینولد الین نیکلسون نام برد. او که از شاگردان ادوارد براون، مستشرق و ایران شناس بنام بود و توجه ویژه ای که استاد به آثار ابن عربی و مولانا نشان می داد، نظر او را نیز به خود جلب کرده بود، به کار بر روی آثار مولانا و وبویژه کار بر روی *مثنوی* پرداخت و نسخه تصحیح شده ای که او از مثنوی ارائه کرد به حق یکی از بهترین ها بوده و هست. نیکلسون علاوه بر این هر شش دفتر مثنوی را به طور کامل به انگلیسی فصیح ترجمه کرد و در سال ۱۹۳۷ میلادی *شرحی نیز به زبان انگلیسی* در دو جلد بر آن نوشت که بر اصول صحیح انتقادی استوار بود و برای کشف اسرار مثنوی مرجعی قابل اعتماد

محسوب می شد و استاد فروزانفر آن را دقیقترین شروح مثنوی دانسته است. از دیگر آثار او می توان به *رومی، شاعر و عارف* اشاره کرد که در سال ۱۹۵۰ در لندن به چاپ رسید.

آرتور آربری نیز در سال ۱۹۶۱ کتابی با عنوان *قصه های مثنوی* به زبان انگلیسی تدوین و تألیف نمود. از این محقق نیز آثار بسیاری در باره مولانا و آثارش برجای مانده است.

یکی دیگر از سرآمدان تحقیق و تفحص در آثار مولانا بانوی دانشمند آلمانی پروفیسور آنه ماری شیمل است. شیمل در ۷ آوریل سال ۱۹۲۲ میلادی در شهر ارفورت آلمان به دنیا آمد و از همان نوجوانی علاقه وافری به آموختن زبانهای شرقی داشت. نخست در دانشگاه برلین تحصیل در رشته های زبان و ادبیات عربی و علوم اسلامی را آغاز کرد و در سال ۱۹۴۱ در سن نوزده سالگی با اخذ درجه دکتری از این دانشگاه فارغ التحصیل شد. از ژانویه سال ۱۹۴۶ تا ۱۹۵۳ در دانشگاه ماربورگ به تحصیل در رشته های زبان و ادبیات عربی و معارف اسلامی پرداخت و در همین دانشگاه ضمن تدریس، در سال ۱۹۵۱ دوره دکتری تاریخ ادیان را نیز به پایان رساند.

و از آن پس به طور پیوسته به درس و بحث در زمینه عرفان و ادب شرق اشتغال داشت. اگر ادعا کنیم که در جهان غرب پژوهنده ای با این دقت و ظرافت به ابعاد معنوی اسلام و بویژه عرفان آشنا نیست به راه مبالغه نرفته ایم. او در پژوهش هایش کوشید تا با شکافتن پوسته های ضخیم قشری گری و تعصب و خرافات، به مغز و هسته اندیشه های اسلامی راه گشاید. او بر خلاف تصورات و عقاید رایج در میان شرق شناسان که بیشتر به احکام و دستورات شرعی و ظواهر دین اسلام توجه داشتند، بر این باور بود که گوهر اسلام در صدف عرفان نهفته است و هماواز با خاورشناس آلمانی، هانس هاینریش شدر براین تأکید داشت که: «*عرفان اسلامی کوششی است برای رستگاری فردی از راه رسیدن به توحید حقیقی.*»

آنچه بیش از همه درسراسر زندگی معنوی وی قابل توجه و محسوس است، دلمشغولی و شیفتگی او نسبت به مولانا است. به روایت خود او:

*«ایران وطن معنوی من است و در آن احساس غربت
نمی کنم چراکه میان کسانی هستم که به زبان
خداوندگار مولانا سخن می گویند.»*

از جمله تألیفات او که به ترجمه، بررسی و تحلیل آثار مولانا اختصاص دارند عبارتند از:

- زبان تصویر مولانا جلال الدین رومی (اولین اثر پژوهشی او)،
والدورف (آلمان)، ۱۹۴۹
- تأثیرات اندیشه مولانا جلال الدین رومی در شرق و غرب، آنکارا، ۱۹۶۳
- گزیده دیوان شمس، ترجمه از فارسی و با مقدمه ای از شیمل، اشتوتگارت
۱۹۶۴
- ترجمه کتاب فیه مافیه به زبان آلمانی، مونیخ، ۱۹۸۸
- رومی من چو بادم، تو چو آتش یا **"I am the wind You are the fire"** زندگینامه و تحلیل آثار عارف بزرگ مولانا، کلن، ۱۹۷۸
- شکوه شمس. (عنوان اثر در برگردان فارسی) با عنوان انگلیسی:
"The Triumphal Sun, A Study of the Works of Jalaloddin Rumi" London, 1978
- شعر عارفانه اسلامی. که در بخشی از آن نیز به مولانا و استعاره پردازیهای او از عشق پرداخته شده است با عنوان انگلیسی:
"As Through a Veil, Mystical Poetry in Islam" Colombia University Press, New York, 1982
- باغ معرفت؛ حاوی شرح حال کوتاهی از زندگی چهل عارف
مسلمان، دوسلدورف ۱۹۸۲
- بین عشق را، اشعار جلال الدین رومی، بازل ۱۹۹۳

- مثنوی مولانا (گزیده اشعار) ، بازل ۱۹۹۴

- رومی پیر معنویت، فرایبورگ، آلمان ۲۰۰۱

این بانوی فرهیخته و پر تلاش در ژانویه سال ۲۰۰۳ میلادی دار فانی را وداع گفت.

اکنون در ادامه بخش نخست به معرفی و ذکر نام برخی از مهمترین فعالیت های انجام گرفته در زمینه ترجمه، تحلیل و شناخت آثار و احوال مولانا به زبانهای مختلف می پردازیم. بدیهی است ارائه فهرستی کامل از این تلاشها در حوصله این مقال نمی گنجد و به زمان بیشتری نیاز دارد.

○ ترجمه های مثنوی (متن کامل یا گزیده ای از آن)

- **“The Masnavi”** by Jalaloddin Rumi(Book two) / translated for the first time from Persian into prose, with commentary, by C.E.Wilson, London: Probsthain & Co., 1910.2V.
- **“The Masnavi of Jalaloddin Rumi”** London: Cambridge University Press, 1926-1940.5V.
- **The Song of Reed and Other Prices** / translated by E.H. Palmer, 1877.
- **Tales of Mystic Meaning, Being Selections from the Masnawi of Jalal-ud Din Rumi** / Translated with an introduction by R.A.Nicholson; with a frontispiece by Cynthia Kent. London: Chapman & Hall, 1931.xxvii. 170,2p.
- **More Tales From the Masnavi** / translated by A.J.Arberry.London: Allen & Unwin, 1963.252p.
- **Mystical Poems of Rumi;First Selection,Poems1-200/** translated from the Persian by A.J. Arberry. [Chicago]: The University of Chicago Press, 1968.203p.
- **Mystical Poems of Rumi;second Selection,Poems 201-400/** translated by A.J. Arberry. Boulder, Colo.: Westview Press, 1979.xiv,187p.

- **Rumi, Poet and Mystic** / translations, introd. and notes by R.A.Nicholson. London: G. Allen-Unwin, 1970. 191p.
- **Teaching of Rumi: Masnavi, The Spiritual Couplets of Maulana Jalalud-d-din Muhammad I Rumi** / translated and abridged by E.H.Whinfield, With an introduction by Idris Shah. London: Octagon Press, 1979.
- **Night & Sleep** / [versions by Coleman Barks & Robert Bly; illustration by Rita Shumaker]. Cambridge,MA: Yellow Moon Press,c1981.
- **Rumi-Fragments, Ecstacies** / Book people, 1981.
- **The Ruins of the Heart: Selected Lyric Poetry of Jelaluddin Rumi** / translated by Edmund Helminski.
Putney, Vt.: Threshold Books, c 1981.55 p.
- **Open Secret: Versions of Rumi** / translated by John Moyne & Coleman Barks. Putney, Vt.: Threshold Books, c 1984.
- **Unseen Rain: Quatrains of Rumi** / translated by John Moyne & Coleman Barks. Putney, Vt.: Threshold Books, c 1986. 83p.
- **When Grapes Turn to Wine: Versions of Rumi** / Cambridge, Mass: Yellow Moon Press, 1986. This is a reprint of the 1983 letterpress edition by Firefly.
- **These Branching Moment: Forty Odes** / by Rumi. Copper Beech Press, 1987.

- **This Longing: Poetry, teaching Stories and Selected letters.**
Putney, Vt.: Threshold Books, c 1988. 107p.

- Loves Fire: Recreations of Rumi** / London: Cape, 1988. 108p.

- **Rumi Daylight: A Daybook of Spiritual Guidance** / Cabir & Camille Helminski. Putney, Vt.: Threshold Books, 1990.

- **Feeling the Shoulder of Lion: Poems & teaching Stories from the Mathnavi.** Putney, Vt.: Threshold Books, 1991. 103p.

- **A Garden Beyond Paradise: the Mystical Poetry of Rumi** / [edited by] Jonathan Star & Shahram Shiva. New York: Bantam Books, c1992. xxv, 164p.

- **Signs of the Unseen: The Discourses of Jalaluddin Rumi** / translated by Wheeler Thackston. Putney, Vt.: Threshold Books, 1993.

- **Love is a Stranger: Selected Lyric poetry of Jelaludin Rumi** / translated by Kabir Edmund Helminski. Putney, Vt.: Threshold Books, c1993. 93p.

- **Say, I am You: Poetry Interspersed With Stories of Rumi and Shams** / John Moyne, Coleman Barks. Maypop, 1994. 128 p.

- **Teaching of Rumi: the Masnavi** / translated by E.H. Whinfield. I S H K Book Service, 1994.

- **Rumi, Poet & Mystic: Selection from his Writing**/ translated from the Persian with introduction and notes R.A. Nicholson. Oxford; Rockport, MA: Ownworld Publications, 1995.

- **Rending the Veil: Literal and Poetic Translations of Rumi** / by Shahram Shiva; preface by peter lamborn Wilson. 1st ed. Presscot, AZ: Hohm press,1995, 280p.

- **RumiTales of Mystic Meaning: Selection from the Mathnavi of Jalal-ud-Din** / by R.A. Nicholson. Oneworld Publications, 1995.

- **Rumi in the Arms of the Beloved** / translated by Jonathan Star, New york: J. P. Tarcher Putnam.1997, 209p.

- **The Love Poems of Rumi** / edited by Deepak Chopra, Fereydoun Kia (translator). Harmony Books, 1998.

این تنها بخشی از آثار موجود به زبان انگلیسی است و ناگفته پیداست که شمارش کلیه آثار موجود در این گزارش وجود ندارد. اما در ادامه به برخی از آثار مرتبط در این دسته که بوسیله محققان و علاقمندان غیرانگلیسی زبان تهیه و تدوین شده اشاره می شود.

- **Neue Bruchstucke Orientalischer Poesie.** Pril O.Schlechtawssehrd. Wien: 1881(Hafez...Rumi...) (German)

- **Lied der rohrflote Ghaselen**/von H.Ritter. Hamlen: Bucherstube F. Seifert, 1948. (German)

- **Das Masnavi** / Kave Dalirazar, Bernhard Meyer, Jilla Dalilazar, 1999. (German)

- **El Masnavi: las enseñanzas de Rumi** / tr: A. Manzano & M. Marrades. Barcelona: Vision Libros, 1948. 375p. (Spanish)

- **Fragmenten uit de Masnavi**. Naar het Perzisch verlaoid en toegelicht door,R.Van Brakell Buys. Amsterdam: N.V. Arbeiderspers, 1952. 239p. (Netherland)

○ ترجمه دیوان کبیر (متن کامل یا گزیده ای از آن)

- **The Festival of Spring from the Divan of Jalaeddin**, Rendered into English Gazels after Ruckert versions, by W.Hastie. Glasgow: James Maclehose, 1930. xxxvii, 62p.

- **Selected Poems from the Divani Shamsi Tabriz** / translated by R.A. Nicholson. Cambridge University Press,1898.

- **Selected Poems from the Divani Shamsi Tabriz** / edited and translated with notes and appendices by R.A. Nicholson. London, Cambridge University Press,1952. iv, 367p.

- **Sun of Tabriz: A Lyrical Introduction to Higher Metaphysics** /selected poems, as translated by Sir Colin Garbett. Illustrated by Sylvia Baxter.2d.ed.Cape Town: R. Beerman, 1956.xiii, 77p.

- **Crazy as We Are: Selected Rubais from Divan Kabir** / Nevit Oguz Ergin. Hohm pr, 1992.

- **Where Two Oceans Meet: a Selection of Odes from Divan of Shems of Tabriz** / translated by James G. Cowan. Shaftesbury, Dorset: Rockport Mass.: Element, 1992. 106p.

- **Magnificent One: Selected New Verses from Divan-i-Kabir** / translated by Nevit Oguz Ergin,1993.

- **Divani kebir, Meter 1** / translated by Nevit Oguz Ergin. Echo, 1995.

- **Divani kebir: Meter 2 Bahri-Muzari-Ariz** /translated by Nevit Oguz Ergin. Echo, 1996. 300p.

- **Divani kebir: Meter 3 Bahri-Hazaci-Ahrab** / translated by Nevit Oguz Ergin. Echo, 1997. 421p.

- **Divani kebir: Meter 4 Bahri-Muzari-Ahrab** /translated by Nevit Oguz Ergin. Echo, 1997. 320p.

اکنون به نمونه هایی چند از ترجمه های دیوان شمس به زبانهای دیگر اشاره می
کنیم.

- **Auswahl aus den divanen des Grossten Mystischen Dichters
Persians Mewlana Dschelaleddin Rumi** /aus dem persischen mit
eigefugten original texte und erläutern den Anmerkungen von Rosen.
Wien: 1838. (German)

- **Light and Reigen : Gedichte aus dem Diwan des Grossten
Mystischen Dichters Persicher Zunge** / selected, translated, and
annoted by ajohann Christoph Burgel. Bern and Frankfurt: Herbert lang,
1974. (German)

- **Gesange des Tanzenden Gotterfereundes: aus der Dichtung des
persischen Mystikers Rumi** / mit Ornamenten von Karl Thylmann;
ubertr und geschrieben von Linde Thylman. Basel: Herder, 1978.
(German)

- **Poesie mistiche (Diwan)** / Introd., trad., antologia Critica e note di A. Bousani. 2nd ed. Milano: Rizzoli, 1980. (Italian)

- **Le Livre de Chams de Tabriz: Cent Poemes** / traduit du persant et annote par Mahin Tajadod & Nahal Tajadod et Jean Claude Carriere. Paris: Gallimard,1993.(French)

- **Odes Mystiques (Divan-e Shams-e Tabriz)**. paris: Klincksieck,1973.

دیگر آثار مولانا از جمله رباعیات از میان آثار منظوم و فیه مافیه، مجالس سبعه و مکتوبات از میان آثار منثور نیز به زبانهای انگلیسی، آلمانی، فرانسه و چک ترجمه شده اند. اما آنچه بیش از همه جلب توجه می نماید حجم عظیم آثاری است که به زندگی، شرح احوال و تبیین افکار مولانا پرداخته اند که در ذیل برخی از این آثار معرفی می شوند.

○ شرح حالها

- **The Hundred Tales of Wisdom: Life, Theaching and Miracles of Jalaloudin Rumi from Aflaki`s Manaqib, Together with Certain Impotrant Stories from Rumi`s Works Traditionolly**

Known as The Hundred Tales of Wisdom / translated from persian by Edris Shah. London: Octagon Press, 1978.[6], 159p.

- **Love, Soul and Freedom: Dancing With Rumi on the Mystic Path** / by Denise Berton, Christopher Largent, Coleman Barks. Hazelden, 1998, 320p.

- **The Scholar and the Saint: Rumi** / Johann Christoph Burgel, Biruni, New york, 1975.

- **The Sufi Doctrine of Rumi: an Introduction** / William Chittick; with a foreward by Seyyed Hossein Nasr. [Tehran : Aryamehr University, 1974] .96 p.

- **The Sufi Path of Love: The Spiritual Teaching of Rumi** / William Chittik, Albany: State University of New York, 1983.433 p.

- **The Persian Mystics, Jalalud-Din Rumi.** Feredrich Hadland Davis, Lahore: M. Ashraf, 194? . 107p.

- **The Persian Mystics, jalalud-Din Rumi** / J. Murray, London, 1907.105 p.

- **Jalaluddin Rumi, Songbird of Sufism** / Roy C. Delamotte, Lanham, MD: University Press of America, c 1980.ix, 177 p.(based on the author`s thesis, Yale University.

- **The Whirling Dervishes: Being an account of the Sufi Order, Known as The Mevlevies and its Founder the Poet and Mystic Mevlana jalaluddinRumi** /Ira Friedlander, Music section by Nazih Uzel, New York: Macmillan, 1975, 159 p.

- **Giovio Levi della Vida Conference (11th onference). Poetry and Mysticism in islam: the Heritage of Rumi** / edited by Amin Banani, Richard Hovannisian, George Sabagh., Cambridge University, 1994. 204p.
- **Jalalal-Din Rumi: Passion of the Mystic Mind** / Talat Halman, ed by Ehsan Yarshater, New York, 1988, . (Colombia lects. On Iranian Studies, Series No.3).
- **Light upon Light, Inspirations from Rumi** / Andrew Harvey, Berkeley, CA: North Atlantic Books, 1996. 247p.

○ فعالیت های آکادمیک

تدریس رشته های مطالعاتی در زمینه شرق شناسی بویژه ایران شناسی و زبان و ادب فارسی در دانشگاههای اروپایی و آمریکایی از سابقه ای طولانی برخوردار است. یکی از موارد مورد علاقه این محققان، تحقیق در زمینه عرفان اسلامی و سرآمدان این حوزه از جمله ابن عربی، جامی، خیام، عطار، مولانا و حافظ است. دانشگاههای اروپایی علی الخصوص دانشگاههای دو کشور آلمان و انگلیس از پیشروان این مطالعات محسوب می شوند.

در سالهای اخیر و با توجه به موج نوین علاقمندی به مولانا و دنیای عرفان، بسیاری از دانشگاههای معتبر آمریکایی نیز به تدریس در این زمینه پرداخته اند و رشته های ویژه ای را به این امر اختصاص داده اند. اشاره به اسامی برخی از مراکز علمی گویای وسعت دامنه این رویکرد است.

در حال حاضر دانشگاههای بزرگی چون یو سی ال ای UCLA، هاروارد، اوهایو، یوتا، جرج واشنگتن، کلمبیا، کلرادو، روزولت، اوکلند، کولگیت، دیوک، برنندیز، سنت اندروز، چپل هیل، نالاندا و NCSU و نیز بسیاری از کالجها از جمله Community College کالیفرنیا، کالج هانور و ... رشته هایی را تدریس می کنند که یا اساساً به موضوع رومی می پردازد و یا به تناسب مبحث مورد مطالعه، برخی وجوه آثار و احوال وی در آنها به بحث و بررسی گذاشته می شود.

برای مثال در دیپارتمان دین دانشگاه کلمبیا، دانشجویان رشته مطالعه متون عرفانی کلاسیک، آثار عرفایی چون حلاج، عطار و مولانا را بررسی و مطالعه می کنند. در دانشگاه کلرادو و در بخش مطالعات دینی نیز موضوعاتی چون صوفی گری و عرفان اسلامی مورد مطالعه دانشجویان قرار می گیرد که غالباً ذیل این موضوعات، مطالعه احوال و آثار مولانا نیز یکی از مباحث اصلی است. در سال ۲۰۰۵، دانشگاه اوکلند نیز تدریس رشته ای با عنوان خلق معنویت را آغاز کرده که در آن خانم

جنیفر برزان ذیل موضوع هنر به مثابه مراقبه، آثار و احوال مولانا را مورد بررسی و
تدقیق قرار می دهد.

وسعت این فعالیتها چنان است که تهیه فهرستی از کلیه رشته ها و دروسی که
در این رابطه تدریس می شوند کاری نسبتاً دشوار می نماید؛ کاری که نیازمند
فرصتی مناسب و مجالی گسترده تر است.

○ گردهمایی ها

برگزاری گردهمایی های مختلف در بزرگداشت مولانا یا بررسی احوال و آثار او، ارائه سمینار و سخنرانی و فستیوال های مرتبط از جمله دیگر فعالیت هایی است که در سالهای اخیر با گستردگی و وسعت بسیار انجام شده و می شود. برخی از این موارد با تولیت دانشگاهها و مراکز علمی، برخی از سوی انجمن های متشکل از علاقمندان و پیروان رومی و برخی دیگر توسط افراد برگزار می شود.

از عمده فعالیت های دائمی و یا مقطعی که در سالهای اخیر توسط مراکز دانشگاهی در آمریکا انجام شده، می توان به نمونه های زیر اشاره کرد:

- برگزاری سمینار سالانه رومی توسط دانشگاه کولگیت.
- برگزاری سمینار سالانه ای با عنوان *مذهب و بوم شناسی* توسط دانشگاه باک نل Bucknell واقع در لوئیزبرگ آمریکا که در اردوگاههای تابستانی آن اشعار مولانا نیز مورد بحث و بررسی قرار می گیرد.
- برگزاری فستیوال سالانه رومی در مرکز هنری کاربورا و با همکاری دانشگاه چپل هیل که از دانشگاههای فعال در عرصه مطالعات رومی است.

- برگزاری سمینار سالانه در کارولینا با عنوان *مطالعات تطبیقی اسلامی* که کاری است مشترک از دانشگاههای دیوک، چپل هیل و NSCU. از اعضای فعال این سمینار می توان از دکتر کارل ارنست Carl Ernst از دانشگاه چپل هیل نام برد که خود وی نیز سخنرانی هایی با موضوع *میراث معنوی و ادبی رومی، ذکر و سماع درویشان، حافظ، رومی و موسیقی صوفیانه* و بسیاری عناوین دیگر در این سمینار و دیگر سمینارهای مشابه ایراد نموده است.
- برگزاری اردوهای بهاره در دانشگاه هاوایی در اوایل ماه مارچ که در آنها غالباً طی مراسمی با عنوان *شبی با مولانا* به بررسی احوال و آثار این شاعر و نیز اجرای مراسم ذکر و سماع می پردازند.
- برگزاری سمینارهایی در نیمسال نخست سال 5-2004 در دانشگاه سنت اندروز که برای نمونه می توان به سخنرانی آقای داود مرادیان با عنوان *"قدرت تواضع: ژرفانمایی قدرت در قرآن و آثار رومی"* اشاره کرد.
- برگزاری مراسم سخنرانی در دانشگاه ناروپا Naropa در روزهای ۳۰ اپریل و اول، سوم و هفتم می ۲۰۰۵ با موضوعاتی چون *عرفان قدیم، از*

اورپید تا رومی ، ارتباط اشعار رومی با مفاهیم مدرن و سلوک و آزادی فردی.

همانگونه که گفتیم بخشی از این اقدامات توسط انجمن ها و گروههای غیر دانشگاهی و یا افراد انجام می گیرد. یکی از انجمن های فعال در این عرصه در آمریکا **UMass Rumi Club** است که با برگزاری مراسم سخنرانی، مراسم سماع و کنسرت های موسیقی و... به این مهم اقدام می نماید. فرقه مولویه آمریکا نیز در این زمینه بسیار فعال است. نمونه هایی از اقدامات این گروهها یا افراد عبارتند از:

- برگزاری فستیوال سالانه رومی در اوایل ماه اکتبر (غالباً در اول این ماه) در شهر چپل هیل. مجری این فستیوال رفیع المعروفی یکی از اعضای برجسته فرقه مولویه در آمریکا است.
- برگزاری اردوهای تابستانی در ماه جون توسط فرقه مولویه در وایدبی آیلند واشنگتن.
- ایراد سخنرانی توسط افرادی چون پروفیسور ویلیام چیتیک، پیر ضیاء عنایت خان، اسین چلبی از نوادگان مولانا و دیگران.
- انجام مباحثات و ایراد سخنرانی در زمینه بررسی تطبیقی میان عرفای شرقی بویژه مولانا و قدیسین اروپایی. از جمله آنها می توان به سخنرانی دکتر

بروس چيلتون(كشيش و محقق) و اندرو هاروي در تاريخ ۲۴ جون در برد

كالج اشاره كرد.

در سالهاي اخير دولت ايران نيز در زمينه معرفي فرهنگ ايران و مشاهير آن از جمله مولانا فعاليتهايي انجام داده كه از آخرين نمونه هاي آن برگزاري هفته فرهنگ ايران در تورنتو است. اين هفته با همكاري وزارت امور خارجه ايران و رايزني فرهنگي ايران مستقر در اتاوا و در محل دانشگاه تورنتو و هتل شرايتون اين شهر برگزار شد. در اين هفته محققين و مولاناشناسان زيادي از كشورهاي ايران، كانادا و آمريكا به سمينار دو روزه اي كه به بررسي آثار و احوال مولانا اختصاص داشت و در روزهاي ۲ و ۳ فوريه ۲۰۰۵ برگزار شد، دعوت شده بودند.

0 برگزاری مراسم سماع

یکی از زیباترین مراسمی که توسط صوفیان فرقه مولویه برگزار می شود، مراسم سماع است. البته این مراسم که در گذشته در خلوت و دور از حضور اغیار انجام می شد و یکی از مراحل و مسالک اهل طریق در جهت نیل به حقایق باطنی بوده، امروزه بیشتر به یک حرکت نمایشی تبدیل شده است. مراسم نمایشی سماع گاه به تنهایی و به عنوان یک برنامه مستقل و گاه در ضمن سمینارها، گردهمایی ها و یا فستیوال های مرتبط برگزار می گردد.

این مراسم سالهاست که در گوشه و کنار اروپا و آمریکا اجرا می شود و مهمترین مجریان آن درویشان سماع کننده ترکیه ای و بویژه مولویان قونیه هستند که به سماع زن معروفند. یکی از اجراهای قدیمی این عده در ماههای ژانویه و فوریه سال ۱۹۹۷ و در ۱۳ شهر بزرگ آمریکای شمالی اتفاق افتاد. طی این تور نمایشی، گروه به اجرای موسیقی سنتی صوفیان، قرائت اشعاری از مولانا و ذکر و سماع در این شهرها پرداختند.

- از مراسم سماع که در سالهای اخیر در آمریکای شمالی برگزار شده می توان به نمونه های زیر اشاره کرد:
- مراسم ذکر و سماع رومی در ۲۸ سپتامبر ۲۰۰۳ در تالار بزرگ اتحایه دانشجویان دانشگاه چپل هیل توسط انجمن ترکهای آمریکایی.
 - مراسمی با عنوان « تجلی عشق، شبی با رومی» در ۲۰ جون ۲۰۰۳ که در آن مراسم سماع به همراه قرائت شعر و اجرای موسیقی عرفانی برگزار شد.
 - مراسم سماع در ۱۷ دسامبر ۲۰۰۳ در تالار گلندیل سیویک شهر گلندیل ایالت کالیفرنیا.
 - مراسم سماع در دسامبر ۲۰۰۴ در شهر سانفرانسسکو ایالت کالیفرنیا.
 - مراسم درویشان در هشتم اپریل ۲۰۰۵ در مرکز هنرهای نمایشی کلاریس اسمیت کالج پارک دانشگاه مریلند.
 - مراسم سماع درویشان در ۲۰ و ۲۱ می ۲۰۰۵ در تالار ملکه الیزابت وست اند.
 - مراسم سماع درویشان در ۲۲ می ۲۰۰۵ در تالار Campus Center به همت **UMass Rumi Club** و با همکاری وزارت فرهنگ ترکیه.
 - مراسم سماع در ۴ اپریل ۲۰۰۵ در تالار رویس دانشگاه UCLA.
 - مراسم سماع در ۵ فوریه ۲۰۰۵ در دانشگاه تورنتو.

- مراسم سماع در ضمن برگزاری فستیوال سالانه رومی در شهرچیل هیل.

0 موسیقی

در پی ایجاد موج علاقمندی به رومی، حضور وی در وجوه مختلف هنر و زندگی غربی چنان شکل گسترده ای به خود گرفته که گاه موجب اعتراض با گلایه اندیشمندان می شود. برای مثال دکتر فدیمان Fadiman جریان اخیر را صنعت رومی نامیده و می گوید: « همیشه به شوخی می گویم که دیگر باید منتظر بود که کتاب آشپزی و نرمش های ورزشی رومی هم به بازار بیاید. » لانی فیلدز هم که خود یکی از بانیان فستیوال رومی است، تا حدی همسو با وی معتقد است:

« آمریکا در آستانه تجاری کردن رومی است. با این حال فکر می کنم که

رومی و اندیشه های او فراتر از همه این جریان هاست. »

این امر در آثار موسیقایی کاملاً مصداق می یابد. بدین معنا که در این حوزه

شاهد فعالیت های بسیار متنوعی از نظر سبک و رویکرد هستیم و ناگزیر از

طبقه بندی این فعالیت ها. با توجه به تنوع آثار می توان آنها را به دو دسته کلی

موسیقی صوفیان و موسیقی غربی تقسیم کرد.

■ موسیقی صوفیان

این نوع از موسیقی که در حقیقت ریشه در موسیقی ترکی دارد و همانند موسیقی های کلاسیک، محلی، مذهبی، حماسی و... یکی از شاخه های اصلی موسیقی این کشور محسوب می شود، غالباً توسط هنرمندان ترک اجرا می گردد. هرچند فعالیت صوفیان ترکیه از سال ۱۹۲۵ تا مدتی طولانی ممنوع بود اما فعالیت های پنهانی این گروه ها و برگزاری مراسم سماع و موسیقی به بقای این نوع از موسیقی انجامید. از فعالان این عرصه می توان به لطیف بولت **Latif Bolat** اشاره کرد که موزیسین و خواننده برجسته ترک ساکن آمریکا است. وی در سرتاسر آمریکا و کانادا به اجرای برنامه پرداخته و فرم اصیل موسیقی ترکی را به مخاطبان عرضه کرده است. روزنامه حریت که یکی از روزنامه های پر تیراژ در ترکیه است لقب *رسول موسیقی ترکیه در آمریکا* را به وی داده است. از جمله فعالیت های اخیر او در سال جدید میلادی می توان به اجرای برنامه های موسیقی در *نخستین کنسرت جهانی هزاره جدید* در جزایر هاوایی اشاره کرد. فهرست برنامه های او به شرح ذیل بوده است:

- ۷ تا ۱۰ ژانویه، جزیره مائویی، هاوایی.
- ۱۱ تا ۱۷ ژانویه، جزیره کوایی، هاوایی.
- ۱۸ تا ۲۴ ژانویه، جزیره بزرگ، هاوایی.
- ۲۹ ژانویه، شانگری لا، هونولولو، هاوایی.
- ۲۹ ژانویه، کلیسای یونیتی، هونولولو، هاوایی.
- ۵ فوریه، کالج ساکرامنتوسیتی، ساکرامنتو، کالیفرنیا.
- ۶ فوریه، مرکز یوگای بهشت هفتم، برکلی، کالیفرنیا.
- ۱۴ تا ۱۸ فوریه، ایلینویز، اوهایو و میشیگان، به همراه سخنرانی.
- ۲۴ تا ۲۵ فوریه، دانشگاه گراند ولی، میشیگان.
- ۲ تا ۷ مارچ، فستیوال هنر و موسیقی معنوی شرقی، اسکاتلند.
- ۸ تا ۱۳ مارچ، لندن، انگلیس.
- ۱۴ تا ۲۱ مارچ، ایرلند.
- ۲۲ تا ۳۱ مارچ، ناحیه اندلس، اسپانیا.
- ۳۰ اپریل تا ۲۰ سپتامبر، سفر فرهنگی به ترکیه.

علاوه بر هنرمندان ترک، هنرمندان دیگر کشورهای جهان بویژه هنرمندان ایرانی

تبار نیز در این راه اقدامات قابل توجهی انجام داده اند. از جمله این هنرمندان می

توان به شهرام شیوا در آمریکا و امیر کوشکانی (نوازنده و مدرس تار و سه تار) در کانادا اشاره کرد. کوشکانی و شاگردانش تا کنون برنامه های متعددی را برای مؤسسات و فستیوال های مختلف اجرا کرده اند؛ از جمله اجرای برنامه در Sufi Music Village Festival در لندن (۱۹۹۷)، همکاری با انجمن رومی و شرکت در فستیوال موسیقی های مقدس در ونکوور و همکاری با رایزنی فرهنگی ایران در کانادا.

شهرام شیوا نیز سالهاست که به ترجمه و همچنین اجرای آثار مولانا در کنسرت های خود می پردازد. او بر این عقیده است که رومی و اندیشه های او سبب شده تا مسلمانان مقبولیت تازه ای برای خود در نزد آمریکاییان احساس کنند و به یکدیگر نزدیکتر شوند. او که سماع را از بزرگان دراویش آموخته، آن را با شیوه ای خاص به علاقمندان آموزش می دهد و دکتر دی پک چوپرا و رابرت داوونی جونیور از شاگردان او بوده اند. از جمله اجراهای او در سال ۲۰۰۵ می توان به موارد زیر اشاره کرد:

○ ۲۹ ژانویه ، کنسرت موسیقی و سماع در مرکز یوگا و سلامت

. Kripalu

○ ۱۲ فوریه (مقارن با شب ولنتاین) ، کنسرت موسیقی از آثار مولانا با

عنوان رومی، مست عشق در مرکز NY Open .

○ ۱۵ اپریل، اجرای موسیقی با عنوان رومی بدون مرز در کنسرت صلح

سازمان ملل.

○ ۳۰ اپریل، کنسرت موسیقی و سماع در مرکز یوگا و سلامت

. Kripalu

○ ۱ می ، کنسرت موسیقی و سماع در مرکز یوگا و سلامت Kripalu .

او در ۲۵ جون، ۲۷ آگوست و ۲۹ اکتبر نیز در مرکز یوگا و سلامت

Kripalu به اجرای برنامه خواهد پرداخت.

■ موسیقی غربی

هنرمندان موسیقی در غرب نیز همسو با موج **New Age**، بیش از گذشته به مولانا و اشعار او توجه نشان داده و بر این اساس آثاری خلق کرده اند. این آثار را نیز می توان به دو گروه تقسیم کرد: موسیقی ارکسترال و موسیقی پاپ.

برخی موزیسین های غربی بیشترین تمرکز خود را روی اجرای آثار شرقی بویژه

آثاری با استفاده از اشعار مولانا و حافظ گذاشته اند. الین کرستون **Elaine**

Kreston از جمله آنهاست که تعدادی از اجراهای او عبارتند از:

■ ۳۰ جولای ۲۰۰۴، کنسرت اشعار مقدس رومی و حافظ، پورتلند،

آرگن.

■ ۲ آگوست ۲۰۰۴، کنسرت اشعار مقدس رومی و حافظ، سیاتل،

واشنگتن.

■ ۱۸ سپتامبر ۲۰۰۴، کنسرت موسیقی اشعار رومی و حافظ، سانتاکروز،

کالیفرنیا.

▪ ۲۹ اکتبر ۲۰۰۴، کنسرت موسیقی با عنوان *شبی با اشعار رومی و*

حافظ، سن رافائل، کالیفرنیا.

▪ ۳ دسامبر ۲۰۰۴، کنسرت موسیقی با عنوان *Rumicello*، سانتاکروز،

کالیفرنیا.

▪ ۱ مارچ ۲۰۰۵، کنسرت موسیقی با عنوان *Rumicello*، برکلی،

کالیفرنیا.

همان طور که گفته شد در سالهای اخیر آثار بسیاری نیز در زمینه موسیقی پاپ

عرضه شده که یکی از معروفترین آنها آلبوم *هدیه عشق^۱ (Gift of Love)* اثر

دی پک چوپرا و با هنرمندی برخی از ستارگان موسیقی و سینما است که در سال

۱۹۹۸ عرضه و با موفقیت چشمگیری روبرو شد. این آلبوم حاوی موسیقی، ترانه و

دکلمه اشعاری از مولانا است.

از جمله کسانی که در این آلبوم با چوپرا همکاری کرده اند باید از مدانا (با ترانه

تلخ و شیرین *Bittersweet* که متن آن در ادامه آمده است) ، *دمی مور* (دکلمه

شعری از مولانا) ، *مارتین شین*، *گلدی هاون*، *سوسن دیهیم*، *بلیث دنر* و *دبرا وینگر*

نام برد. چوپرا مدتی بعد آلبوم *هدیه عشق^۲: اقیانوس سرمستی* را نیز به بازار عرضه

کرد. نکته ای که باید به آن توجه داشت این است که در آلبوم هدیه عشق^۱ برداشتی که از اشعار مولانا شده، آنها را به ملغمه ای از ستایش خداوند و عشق زمینی و شهبوانی تبدیل کرده است.

از آنجا که آثار مولانا را غالباً به عنوان نوعی مرهم و درمان بر آلام روحی تصور می کنند، معمولاً کسانی به سراغ آن می روند که در این زمینه داعیه دار هستند که دی پک چوپرا خود یکی از آنهاست. از دیگر هنرمندانی که در زمینه موسیقی ملهم از اشعار مولانا ویا در شکل کلی تر آن موسیقی معنوی و درمانی آثاری دارند، عبارتند از: بروس بک ون Bruce Becn، کریستوفر فرانک Christopher Franke، مری مداکس Marry Maddux، ملیسا رز Melissa Rose، میشا روتنبرگ Mischa Rotenberg (با آلبوم When Days Have No Nights) و کاترین هاس رایلی Catherine Haas Riley (با آلبوم Everything In Music).

- متن ترانه تلخ شیرین:

Bittersweet

*written by Rumi, edited by Deepak Chopra, reading by
Madonna*

In my hallucination
I saw my beloved's flower garden
In my vertigo, in my dizziness
In my drunken haze
Whirling and dancing like a spinning wheel

I saw myself as the source of existence
I was there in the beginning
And I was the spirit of love
Now I am sober
There is only the hangover
And the memory of love
And only the sorrow

I yearn for happiness
I ask for help
I want mercy
And my love says:

Look at me and hear me
Because I am here
Just for that

I am your moon and your moonlight too
I am your flower garden and your water too
I have come all this way, eager for you
Without shoes or shawl

I want you to laugh
To kill all your worries
To love you

To nourish you

Oh sweet bitterness

I will soothe you and heal you

I will bring you roses

I, too, have been covered with thorns

● موج نو

موج جدید پرداختن به آثار مولانا را باید در کشور آمریکا و با محققان آمریکایی پی گرفت. در این میان تحقیقات و آثار دو تن فراتر از دیگران قرار گرفته است. این دو همانگونه که در ابتدای این گزارش نیز از آنان نام بردیم پروفیسور ویلیام چیتیک و پروفیسور فرانکلین دین لوئیس هستند.

ویلیام چیتیک نویسنده و پژوهشگر ۶۲ ساله آمریکایی است که در سال ۱۳۸۳ هجری شمسی برای ترجمه مقالات شمس با عنوان *من و رومی* به دریافت جایزه جهانی کتاب سال نائل شد.

او از علاقمندان عرفان، تصوف و فلسفه است. در سال ۱۹۶۶ میلادی در رشته هنر و تاریخ وارد دانشگاه تهران شد و تحت نظر کسانی چون استاد فروزانفر،

دکتر سید حسین نصر و جلال الدین همایی به آموزش پرداخت و با ارائه رساله ای با عنوان تصحیح «نقدالنصوص فی شرح الفصوص» عبدالرحمن جامی، موفق به اخذ دکترای زبان و ادبیات فارسی شد. او پنج سال در دانشگاه شریف به تدریس تاریخ تطبیقی ادیان پرداخت و از سال ۱۹۸۳ میلادی تا کنون نیز در دانشگاه استونی بروک مطالعات دینی تدریس می کند. وی در شناساندن صحیح عرفان و عرفای ایرانی به آمریکاییان تلاش بسیار کرده است. از جمله ترجمه های او از فارسی به انگلیسی، می توان چندین اثر ارزشمند زیر را نام برد:

- پنج اثر از ابن عربی
 - صحیفه سجادیه
 - ملامعات فخرالدین عراقی
 - نفحات الانس جامی
 - شرح اسماء الهی
- از جمله تألیفات او که به مولانا می پردازند عبارتند از:
- راه عرفانی عشق (که به فارسی برگردانده شده)
 - من و رومی (ترجمه مقالات شمس تبریزی)

فرانکلین دین لوئیس دیگر محقق و به قول خود وی پژوهشگر ادبیات تطبیقی و زبان و ادبیات فارسی است (او اصرار بسیار دارد که با عنوان ایران شناس خوانده نشود چون این عنوان را عنوانی جامع و در عین حال سرشار از ابهام می داند) که تحقیقات وی در زمینه عرفان و ادب ایرانی و بویژه مولانا و آثارش، نوید آینده ای پربار می دهد. دکتر لوئیس از آغاز دوران تحصیل، نزدیک به حدود بیست و پنج سال است که زندگی خود را وقف آموختن زبان و ادب فارسی کرده، بیش از هفت سال است که به تدریس زبان و ادبیات فارسی مشغول است و نکته شایان توجه در زندگی علمی او همین است که در سراسر دوران تحصیل و تدریس خود با زبان و ادبیات فارسی و لوازم آن از قبیل زبان و ادبیات عربی و علوم اسلامی زیسته و همه تحقیقات او منحصر به همین رشته وسیع بوده است و به این ترتیب از او دانشمندی توانا در رشته ادب فارسی آفریده است. پایان نامه دکتری او درباره سنایی و پیدایش غزل فارسی است که جایزه بنیاد تحقیقات ایرانی را نصیب وی ساخت، مقالاتش درباره حافظ و رندی، حافظ و موسیقی و گلستان سعدی در دائرة المعارف ایرانیکا به چاپ رسیده است و مهم ترین کتاب او درباره مولانا با عنوان *رومی، دیروز تا امروز، شرق تا غرب* جایزه انجمن دوستی بریتانیا و کویت را به دست آورد.

فرانکلین لوئیس آموختن زبان و ادبیات فارسی را در سطح دانشگاه از گروه مطالعات خاور نزدیک دانشگاه برکلی آغاز کرد و قبل از آنکه دوره کارشناسی را در آنجا به پایان برساند (۱۹۸۳) به مدت دو سال (سال های ۱۹۸۱ و ۱۹۸۲) به تحصیل در رشته زبان و ادبیات عرب در دانشگاه لیدز انگلستان پرداخت. سپس به دانشگاه شیکاگو، گروه زبان و تمدنهای خاور نزدیک رفت و در سال ۱۹۸۵ میلادی به اخذ درجه دکتری در رشته زبان و ادبیات فارسی نائل شد و به مدت دو سال نیز در همانجا به تدریس این رشته پرداخت. او اکنون دانشیار تمام وقت زبان و ادبیات فارسی دانشگاه اموری است که در شهر آتلانتای ایالت جورجیای آمریکا قرار دارد. او در دهه هفتاد با اندیشه های لاهوتی مولانا آشنا شد و به آن دل باخت. با مطالعه آثار مولانا با شگفتی متوجه شد که فرهنگ عامیانه مردم پیام آسمانی این عارف و عاشق الهی را تغییر داده و گاه آن را تا حد نازلترین معیارهای فرهنگ غیر مذهبی پایین آورده است. بنابراین تصمیم گرفت تألیفی محققانه و جامع درباره مولانا ارائه نماید. او تحقیقات خود برای شناختن مولانا را بر منظر واقعیات تاریخی استوار ساخت و ثمره تلاشهای چندین ساله خود را در کتابی به نام *“Rumi, Past and Present, East and West”* یا *رومی (مولانا)، دیروز تا امروز، شرق تا غرب* منتشر ساخت.

فرانکلین لوئیس کوشیده است در این کتاب شرح زندگانی، افکار و اندیشه های مولانا را از زاویه حقایق تاریخی به قلم آورد و همچنین تأثیر افکار و آثار او بر متفکران، نویسندگان، هنرمندان و حتی سیاستمداران شرق و غرب نشان دهد. وقتی صفحات پرشمار این کتاب را (۶۵۰ ص) ورق می زنیم، از بسیاری اطلاعات و اعداد و ارقامی که ماهها و سالهای گوناگون مربوط به زندگی مولانا یا صفحات کتابها یا شماره های نوارهای مختلف و یا حتی شبکه های اینترنتی مربوط به او را نشان می دهد، در شگفت می شویم. تحقیقات مفصل دکتر لوئیس در واقع دائرة المعارف مولاناست که وقایع مستند و روزگاران تاریخی از تولد تا درگذشت او را دربرمی گیرد و افزون بر این مشتمل بر معرفی تقریباً همه دانشمندان و نویسندگان ایرانی، ترک و عرب و هندی، پاکستانی و افغانی و بزرگان علمای اروپایی و آمریکایی و ملل دیگر است که هر یک به نحوی در زمینه معرفی آثار و افکار مولانا و شرح احوال او قلم زده اند؛ از تألیف و ترجمه کتاب گرفته تا سرودن اشعار و اجرای برنامه های موسیقی و نمایشنامه و امثال آن. لوئیس به همین نیز بسنده نکرده و بخشی از کتاب خود را به معرفی آثاری اختصاص داده که در رسانه های همگانی به صورت فیلم، نوار ویدئو و نوارهای صوتی از اشعار او فراهم آمده یا به صورتهای

دیگر مانند باله و اپرا و رقص ارائه شده است. نشانی سایتهای اینترنتی مربوط به مولانا را نیز می توان در این کتاب یافت.

قسمت اعظم این کتاب یعنی در واقع دوسوم آن صرفاً به خود مولانا اختصاص دارد. او در بخشی دیگر کوشیده است تا با دیدی انتقادی و نکته بین به مقایسه سخنان مناقب نویسان از جمله افلاکی و سپهسالار و تذکره نویسانی چون جامی و دولتشاه سمرقندی بپردازد و برخی از واقعتهای زندگی مولانا را از پرده پرابهام افسانه ها و حکایتهای آنان بیرون کشد.

فرانکلین لوئیس خود در مصاحبه ای درباره این کتاب می گوید که گذشته از علاقه غربیان به مولانا، دلیل دیگری نیز سبب تألیف این کتاب مفصل شده و آن تمایل او به معرفی چهره حقیقی مولانا به شیوه علمی و مستند به اسناد تاریخی بوده است. او در ادامه می گوید:

« دلیل دیگر من ارائه کاری علمی و ماندگار بود. ...چهره مولانا در غرب تجاری شده است و حتی دانشمندانی که درباره مولانا به تحقیق پرداخته اند نیز کمتر به چهره او از دیدگاه تاریخ نظر انداخته اند. من در این کتاب سعی کردم به این چهره مولانا توجه کنم و بینم آیا با مدارکی که موجود است می توان او را

بہتر شناخت یا نہ؟ و امیدوار بودم و ہستم کہ این
کتاب بتواند مبنای پژوهشہای آیندہ قرار گیرد.»

یکی از جالب ترین و تازہ ترین مباحثی کہ لوئیس در این کتاب مطرح
کردہ، تاریخ آشنایی غرب با مولانا است کہ قبل از دوہست سال پیش با خاطرات
مسافران اروپایی از سفر بہ ترکیہ و دیدار با مولویان و تماشای مراسم سماع و آداب
دیگر آنان آغاز می شود.

از جملہ کسانی کہ نقش بسزایی در آشنایی مردم آمریکا و بہ عبارتی ایجاد
موج جدید رویکرد بہ آثار مولانا داشتہ ، کلمن بارکس، استاد بازنشستہ رشتہ ادبیات
انگلیسی دانشگاه جورجیا است (او در کنار کسانی چون دی پک چوپرا Deepak
Chopra و دکتر کبیر ہلمینسکی Kabir Helminski ، کہ از مشایخ مولویہ در
آمریکا نیز ہست، از فعالان این عرصہ ہستند). ہرچند باید آثار او را تنہا برگردان
ترجمہ ہای انگلیسی موجود از اشعار مولانا بہ انگلیسی روان دانست و اذعان داشت
کہ این آثار گاہ از جنبہ ہای حقیقی و معرفتی آثار مولانا تہی ہستند. در سال ۱۹۶۷
میلادی رابرت بلای Robert Bly، نویسنده مشہور آمریکایی ، مجموعہ ای از
اشعار انگلیسی مولانا را بہ بارکس داد و از او خواست تا آنہا را از قفسہایشان آزاد
سازد. او بلافاصلہ کار ترجمہ اشعار را آغاز کرد. بارکس ہفت سال بدون اینکہ بہ

فکر انتشار این آثار باشد، به ترجمه مشغول بود و در پایان کار خود را برای ناشری به نام هارپر کالینز فرستاد. موفقیت پیش بینی نشده این نسخه به انتشار آثار بعدی بارکس که مهمترین آنها *Essential Rumi* نام دارد منجر شد؛ آثاری که تا کنون بیش از ۵۰۰۰۰۰ نسخه از آنها به فروش رفته است.

لازم به ذکر است که بارکس در یک سفر ۱۱ روزه از تاریخ ۱۶ تا ۲۶ مارچ ۲۰۰۵ از موطن مولانا دیدار و در این روزها به شهرهای دیگر افغانستان چون کابل، هرات و مزارشریف نیز سفر کرد.

از مهمترین آثار بارکس در زمینه برگردان و معرفی آثار و احوال مولانا، می توان کتابهای زیر را نام برد:

- ***“Delicious Laughter: rambunctious Teaching from the Mathnavi of Jelaluddin Rumi”*** translated by Coleman Barks, Maypop, 1990
- ***“Like this”*** Translated by Coleman Barks, Maypop, 1990
- ***“Rumi: One-Handed Basket Weaving: Poems on the Theme of Work”*** Coleman Barks. Athens, GA: Maypop, 1992
- ***“Birdsong: Fifty-Three Short Poems”*** translated by Coleman Barks, Maypop, 1993
- ***“Rumi: Voice of Longing”*** Coleman Barks, Sound True, 1994
- ***“Essential Rumi”*** Coleman Barks, 1995

- ***“The Illuminated Rumi”*** Coleman Barks & Michael Green, 1997
- ***“The Illustrated Rumi: A Treasury of Wisdom from the Poet of the Soul”*** Coleman Barks
- ***“I Want Burning: The Ecstatic World of Rumi, Hafiz and Lalla”***
Coleman Barks, 2001
- ***“The Soul of Rumi: A New Collection of Ecstatic Poems”*** Coleman Barks, 2002
- ***“Rumi: The Book of Love”*** Poems of Ecstasy and Longing, Colman Barks, 2003
- ***“Rumi: We are Three: new Rumi Poems”*** Coleman Barks.
- ***“The Illuminated Prayer: The Five-Times of the Sufis”*** Coleman Barks
- ***“The Drowned Book: Ecstatic and Earthy Reflection of Bahauddin, The Father of Rumi”*** Coleman Barks, 2004

بدیهی است که بارکس به دلیل زمینه آشنایی با ادبیات و برخورداری از ذوق ادبی در مواجهه با اشعار لطیف و دیگرگون مولانا به وجد آمده است اما متأسفانه عدم آشنایی او با اسلام و عرفان تا حدی نتیجه کار را مخدوش ساخته. زمانی که بارکس از مولانا سخن می گوید به وضوح می توان در گفتارش شوق و

احساسی از شگفتی را نسبت به آثار او مشاهده کرد. او می گوید: «این اشعار نه به وسیله شخصیت که توسط بخش دیگری از روان انسانی سروده شده اند و گاه از شخصیت و معرفت بشر فراتر می روند.» . حتی موسیقی درونی و بیرونی اشعار مولانا او را بسیار مجذوب خود می سازد و او برای درک دقیق تر این موسیقی از همراهی یکی از اساتید برجسته موسیقی به نام جاناتان سی کرامر (عضو دپارتمان موسیقی دانشگاه کارولینا و استادیار رشته موسیقی ملل دانشگاه دوک Duke) که شناخت عمیقی از موسیقی شرق دارد، بهره می گیرد.

اما با این همه در مقام تبیین نظام اعتقادی مولانا و صوفی گری، او چنانکه باید حق مطلب را ادا نمی کند: «نظام اعتقادی او بر پایه شادی استوار است. در نظر مولانا شاید خدا انگیزه شادی باشد. تنها صاحب بدن و عقل بودن شادی بزرگی است. مولانا درباره جوهره اشتیاق به دین که عبادت و یا شاید شادی است، صحبت می کند.»

و باز هم چاره ای نیست جز اینکه در چنین لحظاتی به بیتی از مولانا پناه

بریم:

هرکسی از ظن خود شد یار من وز درون من نجست اسرار من